

4. Részösszefoglalás.

5. Mintaszerű bemutatás, a szép éneklés megfigyeltetése.

6. A dal többszöri éneklése csoportonként, egyénenként.

7. Az I. osztály egyenletesen jár a dal első motívumára; a III. osztály a dal ritmusát tapsolja:

8. Az I. osztály megfigyeli, hányadik lépésre tapsolt a III. osztály kettőt; a III. osztály ritmusnévvel énekel.

9. Az új ritmus neve, jele: tá-tá-titi-tá; kikeresése a ritmuskártyákból; élő ritmuskártya: nagy, nagy, kicsi, nagy.

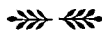
10. Keressünk ilyen ritmusú szavakat, pl.: tik-tak-tiki-tak; lánc-lánc-eszterlánc; hajrá gyerekek; dü-dü, hegedü, dib-dáb, daruláb stb. Idő: 25'.

III. Megszilárdítás.

1. Dalcsokor: Zsipp, zsupp... (felismertetés mozdulatról); Ej, haj vadliba... (felismertetés dúdolásról), éneklés feleletős formájában: I. osztály kérdez, III. osztály válaszol. 6 dal. Idő: 5'.

Megjegyzem, hogy a felsorolt vázlatokban szereplő dalokhoz nem kell szigorúan ragaszkodnunk. Azok a helyi adottságoknak megfelelően tetszésszerint megváltoztathatók, illetve cserélhetőek. Az ismertetett óratervek az I.—III. osztályra vonatkoznak ugyan, de azokat kis módosítással alkalmazni lehet a II.—IV. részben összevont osztályokban is. Az óra felépítése itt is azonos, csupán a megfelelő tantervi anyagot kell felhasználni, illetve alkalmazni.

Eddigi bemutató tanításaim, valamint gyakorlatom során arról győződtem meg, hogy az így vezetett összevont osztályú tanulók, bár időben feleannyi foglalkozáson vesznek részt, tudásuk lényegesen nem kevesebb az osztott osztályba járó társaiknál. Az osztott osztályból összevont osztályba, vagy fordítva, az összevont osztályból osztottba lépő tanuló az új körülményekhez meglehetősen könnyen tud alkalmazkodni. Így az osztott és összevont tagozatú általános iskola énekoktatása tartalom-
ban, módszerben, eredményben közelebb kerül egymáshoz.

ARATÓ ENDRÉNÉ

OPI munkatársa, Budapest

A környezetismeret központi szerepe az I—IV. osztály oktató-nevelő munkájában

Új tantárgy bevezetésére kerül sor az 1963/64-es tanévben az általános iskola alsó tagozatában. Ez a *környezetismeret*. A szakirodalom és a munkaközösségi foglalkozások alapján már ismerkednek a tanítók az új tantárggyal, de a gyakorlat minden bizonnyal még számos megválaszolást igénylő problémát vet majd fel. Előre látható gyakorlati nehézségeinken is könnyebben tudunk úrrá lenni, ha világosan áll elöttünk a mit? miért? hogyan?, ha az új tantárgy célkitűzéseit, feladatrendszerét egységesen értelmezzük. Az ilyen egyöntetű értelmezés érdekében szólunk az alábbiakban a környezetismeret *központi szerepére* vonatkozó néhány kérdésről.

Az általános iskola céljának megvalósítását a különböző tantárgyak tanítása útján csupán különböző oldalokról — de egységes célratöréssel — közelítjük meg. A kommunista ember személyiségének a kialakítása érdekében — minden tantárgy tanítása során — korszerű ismereteket kell nyújtánunk, különböző erkölcsi és magatartásbeli tulajdonságokat kell fejlesztenünk. Az iskolareform célkitűzéseinek mind hatékonyabb megvalósítása ismét időszerűvé teszi a koncentráció kérdésének előtérbe állítását. A koncentrációnak azért van nagy jelentősége, mert oktató-nevelő munkánk különböző területein ható, de egymást segítő, kiegészítő, erősítő hatások összefogó kapcsolatával a kitűzött cél felé haladást biztosítjuk.

Mind az ismeretek, a jártasságok, a készségek és a képességek alakítását, mind a nevelési eljárásokat befolyásolják — nem egyszer meghatározzák — a foglalkoztatott tanulók életkori sajátosságai. Így a 6–10 éves korú gyermekek esetében mást kell értenünk az azonos elnevezésű tantárgyak alatt, mint idősebb tanulók esetében. Más a tantárgyak tartalma, feldolgozási módja stb. Nyilvánvaló, hogy az alsó tagozat feladata, egész oktató-nevelő munkája alapozó jellegű, azaz biztonságos eszköz megadása ahhoz, hogy a későbbiekben a szaktárgyak ismeretanyagát eredményesen sajátíthassák el a tanulók. Elsősorban lényeges tehát itt, hogy *szilárd alapképességeket alakítsuk ki*.

Ugyanígy az ismeretszerzés területén is sajátosak e korban a feladatok. Egy-egy *elemi fogalom módszeres kialakításával fejlesztenünk kell a tanulók gondolkodó képességét is*, hogy ezzel az általunk meg nem tanítható, tudatosan ki nem alakítható bonyolultabb, összetettebb fogalmak megértését is alapozzuk. Ezen a fokon még tanító és növendéke közösen alkotnak ítéleteket. Ezzel azonban nemcsak ismeretek birtokába kívánjuk eljuttatni a tanulókat, hanem erőteljesen fejleszteni akarjuk az értelmi erőit is, hogy később mind önállóbban legyen képes a tanuló ítéletek alkotására, következtetések levonására. Az a körülmény, hogy az 1–4. osztályban a különböző tantárgyakat egy tanító tanítja, kedvező feltételeket teremt a koncentráció megvalósításához. Ezt fel kell ismernünk, és a tanterv és tankönyvek adta lehetőségekkel élve az oktató-nevelőmunkában érvényre kell juttatnunk.

Az új tanterv alapján folyó alsótagozati oktatás-nevelés során a legközvetlenebbül főként a környezetismeret keretében ismerkednek meg a tanulók a természeti és társadalmi élet főbb elemi jelenségeivel. *A megismerés folyamata közvetlen tapasztalatokkal, élményekkel indul.* (Séta, tanulmányi kirándulás, kísérlet stb.). Az új tantárgy tárgykörei érintkeznek az olvasás tárgyköreivel is. Az is természetszerű követelmény, hogy a fogalmazás témaválasztása, a nyelvtani anyag indukciós szövege, az írás gyakorlatanyaga, a számtani szöveges feladatok témái stb. időben kapcsolódjanak a környezetismeret tárgyköreire. Ezek a tematikus kapcsolatok, valamint, és elsősorban az, hogy a környezetismeretben folyó közös és egyéni megfigyelések alapja maga az élet, a valóság, tessik alkalmassá e tárgyat arra, hogy központi helyet foglaljon el a tantárgyak között.

Ilyen szempontból vizsgáljuk a továbbiakban a környezetismeret és a többi tantárgy kapcsolatát 1. az ismeretek nyújtása (szerzése), 2. a jártasságok, készségek, képességek fejlesztése, kialakítása, 3. a nevelési feladatok megoldása szempontjából.

1. A környezetismeret bevezetésével első sorban e tárgyra hárul *a természetre és társadalomra vonatkozó ismeretek* kialakításának feladata. Az olvasás órákon eddig — az 1956-os tanterv szerint — nem tudtuk következetesen érvényesíteni azt az elvet, hogy közvetlen tapasztalatszerzés útján nyerjenek képet a tanulók a környezetünkről. Az esetek többségében az olvasmány, az írott szöveg töltötte be ezt a szerepet. Az így nyert általánosítások statikus képet rögzítettek a tanulóknak. Ezzel szemben a valóságból nyert benyomások alapján dinamikus kép alakul ki a tanulóknak a

megfigyelés tárgyáról. Az olvasmányok útján kialakított általánosítások könnyebben csúsztak a verbális ismeretek síkjára. Most várhatóan a közvetlen tapasztalatok alapján mélyebb, elevenebb kép él majd a tanulóknak a tanultakról, különösen, ha úgy szervezzük meg a sétát, hogy minden tanuló jól megfigyelheti, amit észre akarunk véteni vele. Ugyanakkor azonban arra is fel kell készülnünk, hogy a sétákon nyert sokirányú benyomások megnehezítik a tanuló számára a szelekciót. Nehezebb a lényegest elválasztani a lényegtelenről akkor, amikor érdekes, elterelő részletek kerítik hatalmukba a tanulók figyelmét. Ezért különös súlyt kell helyezni az előzetes megfigyelési szempontok tudatosítására. Biztosítanunk kell, hogy a szabad szemlélődés után teljes figyelemmel kísérhessék a tanulók a séta vezetőjének magyarázatát, a tanító irányító, rávezető kérdéseit.

Igen jellegzetes lesz a *környezetismeret és az olvasás* koncentrációja. Különös figyelemmel kell tehát megvizsgálnunk e két tantárgy kapcsolatát. A tantervet áttanulmányozva láthattuk, hogy szinte teljesen azonos, koncentrikusan bővülő tárgyköröket tanítunk mind a négy osztályban. A környezetismeret órán megismert jelenségekkel foglalkozik az olvasmányanyag is. A két tantárgy között teljes koncentrációról beszélhetünk, mert anyagunk szervesen kiegészíti egymást, folyamatosan egymásra épülnek. Felépítését tekintve megalapozó e két tantárgy vonatkozásában a koncentráció, mert a környezetismeret rendszeresen megelőzi az olvasás órákon is sorra kerülő hasonló anyagrészeket, azok szükséges kiegészítését, megértését elősegíteni hivatott. Egy-egy olvasmány feldolgozásától azt várjuk, hogy a környezetismeret órán kialakított ismereteket pontosabbá, érzelmekben gazdagabbá, teljesebbé, szilárdabbá tegye. Nézzünk erre egy példát: a 2. osztályos tanulók az ipari munkával kapcsolatban megtekintenek egy építkezést. Ott számba veszik az asztalosok, kőművesek, festők, mérnökök munkáját, munkaeszközeit. A séta közben a tanító vezetésével gyűjtenek fontosabb építőanyagokat: homokot, cementet, meszet, téglát, fát, üveget, huzalt. Ezeket az anyagokat otthon, a tanteremben elhelyezik egy kis kiállítási szekrénykében vagy asztalkán, esetleg kartonra erősítve készítik el a gyűjteményüket. Tehát az ipari munkáról a tanító megfigyeltetés és cselekedtetés útján alakít ki szükséges fogalmakat, alkottat ítéleteket. (Pl. Egy ház építkezésén többféle foglalkozású ember is dolgozik. Mindegyik mesterelember más-más anyaggal és szerszámmal dolgozik stb.). A sétát és feldolgozó órát követően elolvastatjuk a tanulókkal az olvasás órán „Az új ház” c. olvasmányt, esetleg Vöres Sándor: „Épül az ország” c. versét is. Az olvasmány a házépítés folyamatának rövid ismertetésével megszilárdítja, kiegészíti a tanultakat. Arról is nyújt ismereteket, amit a valóságban nem szemlélhetünk. Már a sétán is észrevettük a tanulókkal, hogy a fáradság, nehéz munkát végző dolgozókat meg kell becsülnünk. Az olvasmány és a vers hatására még jobban átérzik a munkás megbecsülésének szükségességét. Ráeszmélnék arra, hogy nemcsak ott, a mi utcánkban épül új lakóház, hanem szerte az egész országban nagyarányú építkezések folynak. A környezetismereti feldolgozó órán a munkafüzet kis képécskéi, amelyek a ház építésében résztvevő mesterségeket, a mesterségek számára szükséges eszközöket ábrázolják felidéznek a sétán látottakat. A tanulók képzeletét megerősíti az olvasmány szövege is. „Most már minden nap akadt a házon valami új látnivaló. Az üvegesek beillesztették az ablakokat. A villany és gázszerelek beszerelték a vezetőket. Festékszag terjengett a környéken...”

A két tantárgy anyagát összehasonlítva, az előbbiekben szemléltetett azonos témák mellett találunk olyan anyagrészeket is, amelyek csak az egyik, vagy csak a másik tantárgyban szerepelnek. Az olvasás tantervében ilyenek a 2–4. osztályban az egészségügyi ismeretek, az ünnepek és a népköltészet címszó alatt összefoglalt olvasmányok. Az egészségügyi ismereteket azért célszerű az olvasás órán kialakítani,

mert pl. a fertőző betegségekről nem gyűjthetnek tapasztalati úton tényeket a tanulók. Az olvasmányok feldolgozása szolgál ebben az esetben a logikai koncentráció alapjául. Ehhez kapcsolódik a környezetismeret. A környezetismeret óráin kell olyan gyakorlatokat végeztetnünk a tanulókkal, amelyekkel az egészséges életmódra nevelünk. Ezért szerepel a kézmosás (szappan és körömkefe használata) és a fogmosás, a törülköző és a zsebkendő helyes használata, a fésülködés, a ruha portalánítása a környezetismereti tanterv 2. osztályos egészségügyi jártasságot alakító gyakorlatanyagában.

Az ünnepekről szóló olvasmányokból ismerik meg a tanulók azokat a történelmi eseményeket, amelyeknek az évfordulóját ünnepeljük. A környezetismereti óráknak a vonatkozásban lényegében csak az előkészületek megfigyeltetése a feladata, amelyek mutatják, hogy a megemlékezésre készülnek a felnőttek is, de a megemlékezés tárgyáról az olvasókönyv szövege ennél többet, lényegesebbet mond.

Ahol tehát közvetlen tapasztalat hiányában közölnünk kell az ismereteket (mert azok a valóságban nem figyelhetők meg) ott az olvasmányok lesznek segítségünkre.

Nem ilyen természetes a kapcsolat a környezetismeret és a többi tantárgyak között. A pedagógusnak azonban lehetőség szerint minden tantárgy tanításakor kapcsolatot kell teremteni a valóságban megfigyelt természeti és társadalmi jelenségek ismeretanyagával. A tankönyvek adnak erre iránymutatást.

Az írás, a fogalmazás, a nyelvtan órákon, a számtan, rajz és gyakorlati foglalkozás óráin is figyelembe kell vennünk azt az anyagrészt, amelyet környezetismeret órán tanítunk. Ez természetesen nem lehet erőltetett. Amennyiben azonban az írási, helyesírási stb. problémák lehetővé teszik, a gyakorlat és a példaanyag azokból a szavakból kerüljön ki, amellyel ebben az időszakban a környezetismeret, olvasás során ismerkedik a gyermek. A tantárgyak mindegyike segít elmélyíteni az ismereteket. A számtan a valóság számviszonyainak feltárásával, a nyelvtan, a fogalmazás, az írás azáltal, hogy a szóban megtárgyaltakat írásban is rögzíti, ismételten más-más érzékszervet foglalkoztatva teszi pontosabbá, szilárdabbá a tanítottakat. Példánkat vegyünk a 3. osztály anyagából. Összel a veteményeskertbe megyünk tanulmányi sétára. A séta elsődleges feladata, hogy néhány hasznos veteményeskerti növény ismeretéhez tapasztalatot gyűjtsünk. De célunk ezen túlmenően az is, hogy a sétát komplex módon szervezve más tantárgyak anyagához is gyűjtsünk adatokat. Érdeklődünk arról, hogy mennyi paradicsom, mennyi hagyma, sárgarépa stb. termett. Hány Ft-ért értékesítették kilogrammját? stb. Figyeljük meg sétánkon a veteményeskertet olyan vonatkozásban is, hogy a fogalmazás órán mondatokat tudjunk alkotni róla. Ez esetben a mondatalkotási gyakorlat egyben a veteményeskerttről tanított ismeretanyag megszilárdítását is szolgálja. Egyben előre mutató is. A következő kirándulás alkalmával ugyanis – tudván azt, hogy a tapasztalatokat el is kell majd mondani – koncentráltabb, és így hatékonyabb lesz a megfigyelés is. A koncentráció kétoldalú és kölcsönös tehát.

2. A sokoldalúan képzett ember nevelésének célját közelítjük meg a készségek, a képességek fejlesztésével is. Különösen jelentős ez a feladat a tanulni tanítás kezdeti szakaszában, tehát a 6–10 éves korban. A készségek fejlesztése területén minden tantárgynak sajátosak a feladatai: Ebben az életkorban azonban az elkülönülésük még nem lehet olyan mértékű, mint a magasabb osztályokban. Az egyes órákon alkalmasszerűen segítjük a többi órák készségfejlesztő munkáját is.

Az olvasási készséget úgy segíti a környezetismeret, hogy egy részről a tanulók olyan szövegeket olvasnak, amelyek tartalmi problémáit már a környezetismeret órán tisztázták, másrészt a munkafüzet feladataival kapcsolatosan, illetve esetenként más területeken is gyakorolják az olvasást. A számolási készség fejlesztését szolgálja az a

tény, hogy a sétákon gyűjtött számviszonyokat, összefüggéseket élményszerűen látják, tehát jobban megértik. Ez megkönnyíti gondolkodásukat a szöveges példák tartalmi megértésénél, ami által jobban tudnak koncentrálni a művelési megoldásra. Alkalmoszerűen kapcsolatot kell teremtenünk a helyesírási, a nyelvtani elemző, a fogalmazási készséget fejlesztő tennivalóinkkal is. Pl. az iskola utcájában sétálva (2. osztályos környezetismereti anyag) felhívja a tanító figyelmet a tulajdonnevek helyesírására, s javítja, ellenőrzi a helyesírást a munkafüzetekben is. A fogalmazási készség fejlesztését segítjük elő a környezetismeret sétáin, a pontos és a lényegre irányító kérdéseinkkel. Egy-egy táj szépségében gyönyörködve megkeresik a tanulók a valóságot híven kifejező szavakat. Az időjárás összetevőiről tanulva a szél rokonértelmű kifejezéseit rögzítik majd a munkafüzetben. A séták élményhatásaként fokozódik a tanulók mondanivalója a látottakról. Az írásfüzetek vonalozásának megfelelően vonalozottak a környezetismereti munkafüzetek is, ezáltal a tanulók az írásórán tanult betűalakítással és kötésekkel írhatnak majd ebbe a füzetbe is.

A koncentráció elve mindig a *lényeges és természetes összefüggések* kiemelését, egymásra utalását követeli a pedagógustól. Helytelen volna ezt kiterjeszteni az esetleges, véletlen egybeesésekre, s eltéríteni hagyni tanításukat az óra céljától. A túlzások ugyanis súlyos hibához vezethetnek.

A környezetismeret feladatainak sorában jelentős helyet foglal el a beszédkészség fejlesztése. Azok a szavak, amelyeket az első osztályos tanulóknak használniuk kell, megfelel annak a fogalomkörnek, amelyben eddig a tanuló tapasztalatokat szerzett. Tanításunk során ezt tesszük pontosabbá és aktívabbá. A 2–4. osztályos környezetismeret anyaga, miközben részletezettebben tárja a természeti és társadalmi valóságot a tanulók elé, a tudatos szókincsfejlesztést és fogalomalkotást is elősegíti. S mivel a megfigyelések alapja a valóság konkrét szemlélete, a szavak e tartalmak hordozói lesznek, nem verbális, üres emlékezeti produktumok. A tanulók beszédkészségét a gondolkodás tudatos fejlesztésével szoros kapcsolatban kell megvalósítani. A környezetismeretnek e fontos készségfejlesztő feladatát segíti, kiegészíti a többi tantárgy. Az olvaanyagok szóanyaga megerősíti, teljesebbé teszi a tanultakat. Lényegében ezt a szóanyagot aktivizáljuk a fogalmazás órákon is stb.

Nyilvánvaló a készségfejlesztő, képességeket alakító koncentrációs tevékenység a környezetismeret és a gyakorlati foglalkozás, illetve a rajz oktatása során is. A környezetismeret gyakorlatainak egy része közvetlenül kapcsolódik a gyakorlati foglalkozáshoz. Pl. a 2. osztályosok papírzacsokot sodornak és a csomagolás különböző módjait gyakorolják, felhasználva azokat a munkafogásokat, amelyeket a lágy papír és fonalmunka tanításakor megismertettünk. Ügyességüket, találékonyságukat fejlesztjük a termékekből készíthető játékszerek gyakorlataival. A környezetismeret munkáóráinál érvényesítenünk kell a gyakorlati foglalkozás munkaóráinak elveit: Feltétlenül tudatosítanunk kell majd a tanulókkal a készíthető tárgy rendeltetését, a részműveletek szükségszerű sorrendjét, az eszközök felhasználásának mikéntjét. A műveleteket tudatosan végeztetjük, az utánzás csak másodlagos jelentőségű. A gyakorlatokkal felkeltjük a tanulók érdeklődését, munkakedvét, s indítékot adunk az otthon végzendő gyakorláshoz. Amikor a valóság reális látására irányítjuk a tanulók figyelmét, a jelenségből a lényegest vettjük észre, fejlesztjük a tanulók megfigyelőképességét, elősegítjük a rajzi látását is.

3. Az egyes tantárgyak oktatása, készségeket, képességeket fejlesztő munkánk végső soron a nevelési célok megvalósítása érdekében történik. A különböző tantárgyak körében folyó nevelőmunkánkat össze kell hangolnunk. Továbbtekintve, az egybehangolás szükséges a kisdobosmunkával, a szülők felé folytatott pedagógiai propagandamunkával is.

A világnézeti, erkölcsi nevelés, a munkára nevelés területén, az egészségügyi szokások kialakításában s az esztétikai igényesség fejlesztésében kell a környezetismeretnek feladatokat megoldani. A világnézet alapozását az ismeretek kialakításával, azoknak nézetekké, meggyőződésé alakításával érhetjük el, s mindezeknek cselekvésben kell realizálódniuk. A környezetismeret, mint már az előzőekben is láttuk, feltárja a természeti és társadalmi valóságot a tanulók előtt, és alakítólag hat a tanulók magatartására, jellemére is. Megismerik és gyakorolják azokat a szabályokat, amelyek a társadalmi együttélés elemi követelményeit tükrözik (köszönés, udvarosság, előzékenység az osztálytársaikkal és a felnőttekkel szemben, a személyi ápoltság és a környezet tisztasági követelményeinek megtartása).

Az iskolai és az otthoni élet pozitív értékű példáinak megbeszélése adja az alapot a tanulók igazságérzetének, kötelességtudatának, segítő készségének, öszinteségének, fegyverzettségének alakításához.

A munkahelyek és foglalkozások tárgykörének, a lakóhely és a lakóhely környékének feldolgozásával az emberi munka értékeire is rámutatunk, munkára neveljük a tanulókat. A fizikai munka végeztetése során a tanulóknak meglévő munkakedvre kell építenünk. Az az öröm, ami a fizikai munka végzését ebben a korban végigkíséri, nagyon pozitív jelenség, nem szabad letörnünk felesleges korholással akkor sem, ha nem mindig sikerül kifogástalan munkát végezniük.

Alapvető tantervi igény az, hogy a környezetismereti óráknak változatosaknak, sablonoktól menteseknek kell lenniük (séták, feldolgozó órák, munkaórák). Ez alapja kell, hogy legyen a jobb kapcsolatnak tanító és gyermekek között! Az a nevelő, aki még mindig az önmagáért való tekintély elve alapján áll, nem tudja kellő eredményességgel megvalósítani a séták és gyakorlatok nevelési feladatait. Az eddigienél jobban kell a tanulók önkéntes fegyelmét alakítanunk. A következetesség, az egymás iránti bizalom légköre lehet csak termékeny talaja a környezetismereti nevelőmunkának!

A környezetismeret órán kialakított szokások követelményként jelentkeznek a többi tantárgyban is. A tisztaságra szoktatás eredményeinek tükröződnie kell a nyelvteni, írási gyakorlófüzetekben is. A napirenddel kapcsolatban kialakított helyes időbeosztási, szervezési képességet a gyakorlati foglalkozás munkájában is fel kell használnunk. Egyes nevelési területekre viszont más tantárgyak hatnak erőteljesebben. Pl. a testnevelés órák az elsődlegesek a testi nevelés feladatainak megvalósítása szempontjából. Itt történik a tanulók mozgáskultúrájának tervszerű alakítása, az izmok harmónikus fejlesztése. A környezetismeret az egészséges életmóddal összefüggő jó szokások alakításával, játékok szervezésével (pl. közlekedési játékok, hőcsata stb.) a tanulmányi séták egészségügyi vonatkozásainak biztosításával járul hozzá a testi nevelés szélesebbkörű célkitűzéseinek eléréséhez.

A rajztanítással a valóság ábrázolására a „szép” felismerésére neveljük a tanulókat. A környezetismeret anyagának feldolgozása során sok alkalom adódik esztétikai élmény szerzésére. A különböző évszakokban végzett sétákon látják a virágba bomló, gyümölcsöt hozó, levelüket hullató fákat. Megfigyelik a madárdaltól hangos erdőt és az őszi erdő csendjét. Vizsgálják a legszebb emberi alkotásokat (pl. emlékműveket, épületeket, hidakat stb.). Esztétikai igényességre neveljük a tanulókat a saját munkájuk megítélésakor (gondosan vezetett füzetek, gyűjtemények stb.). Az osztályban és otthonunkban is értékelniük kell a célszerűen, szépen berendezett, tisztán tartott környezetet, és a tisztaság megőrzése érdekében mindent el kell követniük.

A környezetismeret a magatartás és jellemformálás teljes munkáját az elmondottak ellenére sem vállalhatja magára. Erre a nevelési terv hivatott. A környezetismeret azonban jelentős területet biztosít a nevelési terv tevékenységi formáinak

megvalósítására. A példák elemzése útján megismert helyes tulajdonságok további gyakorlását minden tantárgy tanítása során, az ifjúsági mozgalom keretében és a szülői házban is biztosítani kell.

A 2. osztályban pl. kisdobosfoglalkozásra visszük el a tanulókat, s ezt követően a környezetismeret órán feldolgozzuk az ott látottakat, a kisdoboséletről alakítunk ki ismereteket. (A gyermekmozgalom vonzó. A pajtások szép és igaz célok felé tartanak. Szeretne minden gyerek kisdobos lenni stb.). Ennek hatásaként valószínűleg jelentkeznek a csapatba felvételre a tanulók, így fejezve ki meggyőződésüket cselekvésben. A továbbiakban nagyon lényeges, hogy a kisdobos élet kedvező élményekkel támogassa, fejlessze tovább a környezetismeret órán e tárgykörben elindított nevelési folyamatot.

A szülőkkal való együttműködés kérdése is fokozott mértékben kerül előtérbe az iskolareform végrehajtása során. Meg kell érteniök törekvéseinket, azzal összhangban kell otthon is nevelni. A hatékonyabb nevelést szolgálja a környezetismeret egész gyakorlatrendszere. A cselekedtetésnek azonban viszonylag csak szűk tere biztosítható az órán. Arra van szükség, hogy a továbbiakban a tanulók otthon működjenek közre hasonló munkálatok végzésénél, alkalmazzák a tanultakat. A környezetismeret tantervét ismertetnünk kell a szülőkkal szülői értekezleten, családlátogatáson. Tudniuk kell, hogy mit, miért tanítunk. Az együttműködés biztosítéka csak a fokozottabb pedagógiai propagandamunka lehet!

A környezetismeret az iskolareform szellemében született tárgy. Célkitűzései világosak, az eredmények azonban a végrehajtáson múlnak.

Ha tanítása során közelebb kerül az iskola az élethez, ha a valóságból nyert ismeretek szilárdabbak lesznek, és nevelésünk hatékonyabbá válik, akkor váltja be ez a tantárgy a hozzá fűzött reményeket.

DR. BÁLINT ALAJOSNÉ
főiskolai adjunktus, Szeged

Tényanyagnyújtás a környezetismereti órákon

A környezetismeret tanításában jellegzetes az oktatási folyamat első mozzanatának, a tényanyag-nyújtásának módja.

A tanítási órák tananyaga a tényanyag bemutatásának különböző lehetőségeit teszi lehetővé. Mindegyik tanítási órán az új anyag feldolgozása a közvetlen szemlélet nyújtotta tényanyagból indul ki. Ez a környezetismereti órák követelménye. Biztosítja a tantárgy életközelségét. Elősegíti a környezetismereti oktatási és nevelési feladatok sorának megvalósítását.

Gyakorló iskolánkban e tantárgy tanításával kapcsolatos megfigyeléseket gyűjtöttük a kísérleti órákon. Tanulmányunkban ezek tanulságait foglaljuk össze.

1. Tanulmányi séta.

A II. a osztályban a bemutató tanítás a kereskedésekről, a kereskedésben dolgozók munkájáról, a kereskedések berendezéséről és árucikkeiről hangzott el. A tanítási órát a tantervben előírt tanulmányi séta előzte meg. A tanulók megnézték a hagyományos, a gyorskiszolgáló és az önkiszolgáló kereskedések berendezését és munkarendjét. Elbeszélgettek az üzletvezetőkkel és az üzlet dolgozóival.